

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 24 Mart 2021

Gönderim Tarihi: 27 Ocak 2021
Yayımlanma Tarihi: 13 Mayıs 2021

Atf Künyesi: Çalışır Zenci, S. (2021). “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setindeki Sözcük Listelerinin Değerlendirilmesi”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Özel Sayısı), 1-14.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.869597>

İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE ÖĞRETİM SETİNDEKİ SÖZCÜK LİSTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sevgi ÇALIŞIR ZENCİ*

Öz

Dil öğretimi sürecinin en önemli unsurlarından biri sözcük öğretimidir. İkinci dilde sözcük bilgisinin olmaması ya da yetersiz olması durumunda konuşma, yazma, okuduğunu ve dinlediğini anlamada sorunlarla karşılaşılabilir. Bu sorunlar öğrenciden kaynaklı olabileceği gibi ders kitabında yer alan sözcüklerden de kaynaklı olabilir. Yabancı dil olarak Türkçe alanında kişinin sözcük bilgisini ölçmeye dayalı bir araç kullanılmadığı/geliştirilmediği düşünüldüğünde sorunun ders kitabından kaynaklı olup olmadığını ölçmek, öğrencinin sözcük bilgisini ölçmekten daha kolay olacaktır. Çalışmada yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan sözcük listelerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ders kitaplarını analiz etmek için en popüler ve doğru araç, değerlendirme kontrol listesidir. Çalışmada doğrulanmış ve güvenilir bir araç olduğu için Mukundan ve Kalajahi (2013) tarafından geliştirilen ders kitaplarını değerlendirilme kontrol listesi kullanılmıştır. *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* öğretim setinde ünite sonlarında yer alan sözcük listeleri temel alınarak sözcüklerin düzey ve ünitelere göre dağılımını, düzeye uygunluğunu, tekrarlanması/geri dönüştürülmesini ve bağlamlaştırılmasını ortaya koymak amacıyla doküman incelemesi yapılmıştır. *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* öğretim setinin sözcük listelerinde yer alan sözcüklerin ünite ve kitap boyunca tekrarlanması açısından geliştirilmesi, özellikle A1 düzeyinde sözcüğün bağlamlaştırılması için gerekli iyileştirmelerin yapılması faydalı olacaktır. Bu çalışma hem yabancı dil olarak Türkçe ders kitabı yazarlara hem de ders kitabı değerlendirme ölçütleri oluşturacak araştırmacılara katkı sağlayacaktır. Bu çalışma, sözcük düzeyinde ders kitaplarının iyileştirilmesi veya değiştirilmesi için bir referans olarak kullanılabilir. Türkçe öğreten kurumlar, çalışmanın bulgularını ders kitaplarının güçlü yönlerini ve zayıf yönlerini araştırmak ve öğrenciler için uygunluğunu göz önünde bulundurarak Türkçe öğrenme-öğretme materyallerini güncellemek için kullanabilir.

Anahtar Kelimeler: Ders kitabı, Sözcük değerlendirme ölçütleri, Yabancı dil olarak Türkçe, *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* öğretim seti.

Evaluation of Word Lists in *Istanbul Turkish Teaching Set for Foreigners*

Abstract

One of the most important elements in the language teaching process is vocabulary. In the absence of a sufficient vocabulary in the target language, a learner can encounter problems in speaking, writing, or even understanding what has been read or heard. These problems may be caused by the learner or the words in the textbook. Considering that a tool based on

* Öğr. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü, Eskişehir/Türkiye. E-Posta: sevgicalisir@anadolu.edu.tr
Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7942-5452>

measuring a learner's vocabulary knowledge is not used / developed in the field of Turkish as a Foreign Language, it will be easier to measure whether the problem is caused by the textbook than to measure the learner's vocabulary knowledge. This research aims to evaluate the word lists in Turkish as a Foreign Language course books. The most popular and accurate tool for analysing textbooks is an assessment checklist. The checklist for evaluating course books developed by Mukundan and Kalajahi (2013) was used in this research because it is a verified and reliable tool. A document review of the word lists found at the end of each unit within the *Istanbul Turkish Teaching Set for Foreigners* series was conducted in order to reveal the distribution of words according to level and unit, their suitability to the level, their suitability for repetition and recycling, and their contextualization. It would be beneficial to improve *Istanbul Turkish Teaching Set for Foreigners* in terms of repeating the words in the word lists throughout the unit and the book, and to make the necessary improvements to contextualize the word, especially at A1 level. This study will contribute both to those who write Turkish as a Foreign Language textbooks and to researchers who form textbook evaluation criteria. This article can be used as a reference for improving or modifying vocabulary-level textbooks. Turkish Teaching Institutions can use the findings of the study to investigate the strengths and weaknesses of the textbooks and to update their Turkish learning-teaching materials.

Keywords: Textbook, Word evaluation criteria, Turkish as a Foreign Language, *Istanbul Turkish Teaching Set for Foreigners*.

Giriş

Yükseköğretim Kurumunun 2018-2019 öğretim yılı verilerine göre, Türkiye'deki üniversitelerde okuyan yabancı uyruklu öğrenci sayısı 154.505'tir (YÖK, 2020). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, son 10 yılda, yükseköğretim kurumlarında okuyan uluslararası öğrenci sayısında %75 oranında bir artış kaydedildiğini, 2023 yılında da bu sayının 200 bine ulaşacağını belirtmiştir (YTB, 2020).

Türkiye'de Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi süreci, Boğaziçi Üniversitesiyle başlayıp (1982), Ankara Üniversitesiyle (1984) devam etmiştir. Son yıllarda ülkemize yabancı uyruklu öğrencilerin üniversite okumak için gelmesiyle de hemen hemen her üniversitenin bünyesinde bir Türkçe Öğretim Merkezi (TÖMER) kurulmuştur. 2013-2014 öğretim yılında Türkiye'deki toplam 103 devlet üniversitesinin 50'sinde Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesiyle ilgili herhangi bir birim olmadığını (Harputoğlu, 2015: 37-42), 2017-2018 öğretim yılında ise Türkiye'deki 209 üniversiteden 125'inin (89 devlet, 36 vakıf üniversitesi) Türkçeyi yabancı dil olarak öğrettiği (Erdil, 2018: 94) belirlenmiştir. Bu durum sadece üniversite bünyesinde kurulan TÖMER'lerle sınırlı kalmamış, devlet/özel kurumlar tarafından da çeşitli Türkçe öğretim kursları açılmıştır. Türkiye'ye üniversite okumak için gelen öğrencilerin bölümlerine geçiş yapmadan önce pek çok üniversite için geçerli olan bir yıl Türkçe hazırlık şartı gerekmektedir. Türkiye'de üniversite okuma talebinin artmasıyla doğru orantılı olarak Türkçeyi yabancı dil olarak öğretecek kurum, merkez veya birimlerin de sayısının artacağı öngörülebilmektedir.

Türkçe öğreten kurumların artmasıyla birlikte dil öğretiminin en temel malzemesi olan ders kitapları da ayrı bir değer kazanmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan 116 üniversite 9 farklı 'Türkçe Öğretim Seti'; 8 üniversite 8 farklı 'Türkçe ders kitabı; 1 üniversite de ders notları kullanmaktadır (Erdil, 2018: 94). Üniversitelerde tercih edilen Türkçe ders kitaplarının basım yılları 1969-2012 yılları arasındadır (Türkçe öğretim setleri nispeten daha yeni tarihlidir). Kurumların farklı ders kitapları ve içerikler kullanması öğrencinin dil düzeyini veya dil öğrenim sürecini etkilemektedir. B2 düzeyindeki bir öğrenci başka bir kuruma geçtiğinde dil bilgisi konusunda çok da sorun yaşamayacaktır çünkü hem dil bilgisi kuralları değişmez hem de alandaki ders kitapları incelendiğinde dil bilgisi konularının tamamı pek çok ders kitabında B1 düzeyi sonu ya da B2'nin başında işlenmektedir. Karatay ve Kaya'nın (2019), yaptığı çalışma da bu durumu doğrular niteliktedir. Araştırmacılar, ders kitaplarında (yabancı dil olarak Türkçe) öğretilen dil bilgisi konularını inceleyerek dil bilgisi konularının öğretimine yönelik bir çerçeve program geliştirmişlerdir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dil bilgisi konularının hangi düzeyde verilmesi gerektiğini belirlemeye çalışmışlardır (Karatay ve Kaya, 2019: 5). Sunulan çerçeve programda da dil bilgisi konularının B2 düzeyinde tamamlandığı görülmektedir. Ancak aynı durum sözcük bilgisi için geçerli değildir çünkü hem sözcük bilgisi sabit değildir hem de ders kitaplarında öğretilen sözcüklerde standartlaşma yoktur. Dil öğretimi sürecinin en önemli unsurlarından biri sözcük öğretimidir. İkinci dilde sözcük bilgisi olmadan konuşma, yazma, okuduğunu ve dinlediğini anlamada sorunlarla karşılaşılır (Hasekioğlu, 2009: 2). Sözcük öğreniminde yetersiz olunmasının sebepleri; duruma uygun sözcük

kullanamama, sözcükleri doğallıktan uzak kullanma gibi birtakım sorunlardan kaynaklanmaktadır (Wallace, 1982: 26-27). Bu sorunlar öğrenciden kaynaklı olabileceği gibi ders kitabında yer alan sözcüklerden de kaynaklı olabilir. Yabancı dil olarak Türkçe alanında kişinin sözcük bilgisini ölçmeye dayalı bir araç kullanılmadığı/geliştirilmediği düşünüldüğünde sorunun ders kitabından kaynaklı olup olmadığını ölçmek, öğrencinin sözcük bilgisini ölçmekten daha kolay olacaktır.

Alan yazın taramasında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitapları üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, sözcük sıklığı ve düzeylere göre sözcük hazinesi (Aydın, 2015: 2), sözvarlığının karşılaştırılması (Çelik, 2014: 3; Göçen, 2016: 1), sözvarlığı unsurları (Arslan ve Durukan, 2014: 262), en sık kullanılan sözcüklerle temel söz varlığı içinde en sık kullanılan sözcüklerin karşılaştırılması (Özdemirel & Dilidüzgün, 2018: 1467) gibi daha çok sözcük sıklık çalışmalarına rastlanmaktadır. Ders kitaplarındaki sözcüklerin kullanım sıklığı üzerine yapılan çalışmalarda elde edilen verilerden hareketle, ders kitaplarının hazırlanmasında sıklık çalışmaları sonuçlarına başvurulması gerektiği önerilmiştir.

Avrupa Konseyinin (2013: 150) hazırladığı Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metninde, öneri çerçevesini kullananların sözcük dağarcığına ilişkin bazı noktalara dikkat etmesi gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu noktalar kısaca özetlenirse, öneri çerçevesini kullananlar; dil öğrenenlerin sözcük dağarcığının (sözcük ve kalıplaşmış ifadelerin sayısı) hangi kapsamda olacağını, hangi alanı kapsaması, nasıl hazırlanmaları gerektiğini, hangi düzeye erişeceğini, sözcük çalışmasında tanıma ve anlama ile etkinleştirme ve dil üretimindeki öğrenme arasında ne ölçüde ayırım yapılabileceğini, sözcüklerin ve deyimlerin konu alanlarında seçimini, en sık kullanılan sözcüklerin seçiminde dil istatistiğine dayalı ilkelerin uygulanmasını, metin içindeki bütün sözcüklerin öğrenilmesi/ öğretilmesini ve sözcük dağarcığının hangi ölçütlere göre seçileceğini belirtmelidirler.

Sıklık araştırmaları, dildeki değişmelere göre belirli aralıklarla yapılması ve Türkçenin öğretimi ile ilgili uygulamalarda hedef kitlenin durumu da dikkate alınarak belirlenmiş sözcüklerin kullanılması şarttır ancak bu yolla Türkçe öğrenmek isteyenlere dili iletişime dönük olarak öğretmek mümkün olacaktır (Barın, 2003: 314). Türkçe sözlüklerin bilgisayar ortamına aktarılmasının da temel söz varlığını belirlemede yeterli bir ölçüt olmadığı görüşündedir. Ders kitabında kullanılacak sözcükler, sadece sözcüğün sıklığına göre belirlenmemelidir. Ders kitaplarında sözcük listeleri yer almasına rağmen bu listelerin hangi ölçütlere göre hazırlandığı belirsizdir. Bazı yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarının tanıtım bölümlerinde sözcük listelerinin temada geçen metinlere göre hazırlandığı belirtilmektedir. Böyle olunca da kitap ekibi ya da ünite içeriği oluşturan yazar tarafından seçilen, belirlenen tema ve metinlere göre sözcük listeleri oluşturulmaktadır. Sözcük listelerinin oluşturulma aşaması rastlantısal olmamalıdır. Bu soruna çözüm olarak ders kitabı değerlendirme ölçütleri geliştirilmeli veya alan yazındaki değerlendirme ölçütlerinden yararlanılmalıdır. Buradan hareketle çalışmada *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* öğretim seti örnek alınarak sözcük listelerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

Ünite sonlarındaki sözcük listelerinde yer alan sözcükler;

1. Düzey ve ünitelere göre nasıl bir dağılım sergilemektedir?
2. Kullanıldıkları düzeylere uygun mudur?
3. Kitabın tamamında verimli bir şekilde tekrarlanmış mıdır?
4. Bağlantılandırılmış mıdır?

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için aşağıdaki gerekçelerden dolayı *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* öğretim seti tercih edilmiştir.

1. Öğretim setinde bütün düzeylerin olması,
2. Her ünitenin sonunda bir sözcük listesinin bulunması ve ölçütünün (konulara göre) belirtilmiş olması,
3. Türkçe öğretim kurumlarında yaygın (ikinci sırada) olarak okutulması (Erdil, 2018: 111).
4. Öğretim seti üzerine pek çok çalışmanın yapılmış olmasına rağmen bu çalışmadaki araştırma soruları çerçevesinde incelenmemiş olmasıdır.

Bu çalışma hem yabancı dil olarak Türkçe ders kitabı yazarlara hem de ders kitabı değerlendirme ölçütleri oluşturacak araştırmacılara katkı sağlayacaktır.

1. Yabancı Dil Öğretiminde Ders Kitapları ve Değerlendirme Ölçütleri

Öğretme ve öğrenme sürecinde ders kitapları ana bilgi kaynağıdır; ayrıca öğretmenler öğretim hedeflerine ulaşmak ve öğrencilerin öğrenme sürecini kolaylaştırmak için ders kitaplarından yararlanırlar (Cunningsworth, 1995: 10; Hutchinson ve Torres, 1994: 327). Ders kitabı yöntemin yönünü, içeriğini ve öğretimini belirlediği için gereklidir (McGrath, 2002: 31). Ders kitapları dil öğretiminin temel bir bileşenidir ve dil öğretiminde önemli rol oynamaktadır. Yabancı dil derslerinde öğretmenlerin öğretilecek sözcükleri bilinçli ve tutarlı bir şekilde seçmeleri gerekmektedir ancak öğretmen de ders kitabındaki sözcüklerle sınırlı kalmaktadır (Demirel, 2014). Ders kitabı seçiminin öğretim ve öğrenme süreci üzerinde büyük etkisi vardır (Cunningsworth, 1995: 11; McGrath, 2002: 31). Bu anlamda, bir ders kitabının niteliği, yabancı dil olarak Türkçe öğrenim ve öğretiminin başarısını veya başarısızlığını belirleyebilecek kadar önemlidir.

Nunan'a (2012: 190) göre, değerlendirme yalnızca bilgi toplamak değil, aynı zamanda bu bilgiyi yorumlamak ve değer yargılarında bulunmaktır. Materyal değerlendirme, dil öğretimi alanında oldukça yeni bir olgudur. Materyal "Bir dil öğrenmesini kolaylaştırmak için kullanılacak her şey." olarak tanımlanır (Tomlinson, 2001: 66). Materyal değerlendirme, bir veya birden fazla ders kitabının değerini değerlendirmeyi gerektiren bir eylem sürecidir (Tomlinson, 2013: 21). Tomlinson (2013) dil öğrenimini anlamada ders kitabı değerlendirmesinin önemli bir rol oynadığını belirterek yazarlara, yayıncılara, öğretmenlere ve eğitim kurumlarına etkili materyal hazırlamak ve seçmek için değerlendirmenin kapsamlı, titiz, sistematik ve ilkeli olması gerektiğini ileri sürmektedir. Çoğu dilbilimci (Cunningsworth'ten Tomlinson'a) ders kitabı değerlendirmesinde, yeni ders kitabını biçimlendirmek için mevcut ders kitaplarının güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Mukundan ve Ahour, 2010: 339).

Akademisyenler tarafından farklı zamanlarda önerilen birçok kontrol listesi bulunmaktadır. Kontrol listesi, belirli özellikler listesinden oluşan ve ders kitabı değerlendirmesi için kullanılan en popüler araçtır. Kontrol listeleri bir değerlendirme aracı olarak da kullanılmıştır.

Bu çalışmada doğrulanmış ve güvenilir bir araç olduğu için Mukundan ve Kalajahi (2013) tarafından geliştirilen ders kitaplarını değerlendirilme kontrol listesi kullanılmıştır. Bu liste alan yazındaki çalışmaların (Mukundan ve Ahour, 2010; Mukundan, Hajimohammadi, & Nimehchisalem, 2011) gözden geçirilmesiyle oluşturulmuştur.

Söz konusu ders kitabı değerlendirme kontrol listesi iki bölümden oluşmaktadır: 1. Ders Kitabı Genel Özellikler 2. Ders Kitabı Öğrenme İçeriği: (a) Müfredat (b) Yöntem (c) Öğrenci Uygunluğu (d) Fiziksel ve Faydalı Nitelikler (e) Ek Kaynakların Verimli Kullanımı. Öğrenme-öğretim içeriği altındaki diğer ana bileşenler (a) Genel içerik (b) Dinleme (c) Konuşma (d) Okuma (e) Yazma (f) Sözcük bilgisi (g) Dil bilgisi (h) Telaffuz ve (i) Etkinlik.

Sözcük Bilgisi alt başlığında ise şunlar yer almaktadır:

- Sözcük yükünün seviyeye uygunluğu,
- Sözcük yükünün iyi bir dağılımı,
- Sözcüklerin etkili bir şekilde tekrarlanabilirliği/geri dönüştürülebilirliği,
- Sözcüklerin bağlaştırılması.

1.1. Sözcük Değerlendirme Ölçütleri

Sözcük değerlendirme ölçütleri; sözcüğün düzeye uygunluğunu, sözcüğün ünite ve kitap boyunca tekrarlanmasını/geri dönüştürülmesini, sözcüğün bağlaştırılmasını içermektedir. Aşağıda kısaca söz konusu ölçütlere değinilecektir.

1.1.1. Sözcüğün Düzeye Uygunluğu

Söz varlığı belirlenirken sözcüklerin düzeylere uygun hazırlanmasına özen gösterilmelidir (Büyükikiz ve Hasırcı, 2013: 154).

Avrupa Ortak Çerçeve Metninde (2013: 31-32) belirtilen dil düzeylerinin yeterlilikleri incelenerek yeterliliklerdeki sözcük dağılımı ile ilgili bölümler düzeylere göre aşağıda kısaca sunulmuştur:

A1 düzeyindeki bir öğrenci kendisi ve ailesiyle ilgili veya çevresinde olan somut şeyleri bildiği sözcüklerle, çok basit tümcelerle anlatabilir, yavaş konuşulduğunda anlayabilir. Kişi hakkındaki bilgilere ve bazı somut durumlara ilişkin çok kısıtlı düzeyde sözcük dağılımına ve deyimine sahiptir.

A2 düzeyindeki bir öğrenci günlük yaşamda en çok kullanılan sözcükleri anlayabilir, anlatabilir (kişi ve aile, alışveriş yapma, iş, yakın çevre üzerine ve benzeri gibi önemli şeylerle ilgili). Günlük veya mesleki dilde yaygın olan sözcükler kullanıldığında, alışlagelmiş somut konuları içeren kısa ve basit metinleri anlayabilir. Somut günlük konulara ilişkin kısa metin ve ifadelerin ana anlatımı hakkında fikir edinebilir ve bilmediği sözcüklerin anlamlarını bağlamdan çıkarabilir. Birine selam verirken veya hitap ederken basit ve kalıplaşmış günlük nezaket sözcüklerini kullanabilir. Birinden özür dileyebilir ve özür dilemeye karşılık verebilir. Alışlagelmiş durumlarda ve alışılmış konularda olağan günlük işleri halledebilmek için yeterli sözcük dağılımına sahiptir. Temel bildirişim gereksinimleriyle başa çıkabilmek için yeterli sözcük dağılımını edinmiştir. Somut günlük ihtiyaçlarla ilgili kısıtlı bir sözcük dağılımına sahiptir. Somut günlük konulara ilişkin kısa metin ve ifadelerin ana anlatımı hakkında fikir edinebilir ve bilmediği sözcüklerin anlamlarını bağlamdan çıkarabilir.

B1 düzeyindeki öğrenci; aile, hobiler, ilgiler, iş, yolculuk ve güncel olaylar gibi konular hakkında konuşabilecek yeterli sözcük dağılımına ve dilsel araçlara sahiptir. Kendi uzmanlık/ilgi alanından konuları içeren metinlerde bulunan bilmediği sözcükleri bağlamdan çıkarabilir. İşlenen konuya aşınaysa bilmediği sözcüklerin ve cümlenin anlamını bağlamdan çıkarabilir. Aile, hobi, ilgi alanı, iş, gezi, güncel olaylar gibi birçok kendi günlük hayatından konu hakkında, zaman zaman başka sözcüklerle anlatsa da kendini ifade edebilmek için yeterli genişlikte bir sözcük dağılımına sahiptir. Karmaşık konularla ilgili olguları anlatmak veya az alışılmış konularla ve durumlarla başa çıkmak için, bazı temel yanlışlar yapmasına rağmen, temel sözcük dağılımına oldukça hâkimdir. Kendi uzmanlık/ilgi alanından konuları içeren metinlerde bulunan bilmediği sözcükleri bağlamdan çıkarabilir.

B2 düzeyindeki öğrenci, okuma anlama için yeterli geniş bir sözcük dağılımına sahip olsa da nadir kullanılan deyimleri anlamakta zorluk çekebilir. Kendi uzmanlık alanından ve birçok genel alandan konulara ilişkin geniş bir sözcük dağılımına sahiptir. Yanlış sözcük kullanımları olmasına rağmen sözcük dağılımı genelde doğru kullanılır. Anlamayı sağlamak için çeşitli stratejiler kullanabilir; dinlerken ana noktalara dikkat eder ve metni anlayıp anlamadığını bağlamdaki göstergeleri temel alarak denetler.

C1 düzeyindeki öğrenci, geniş bir sözcük dağılımına sahiptir ve bilmediği sözcükler yerine hiçbir sorun yaşamadan başka sözcükler kullanabilir. Deyimler ve günlük ifadelerde yetkindir.

C2 düzeyindeki öğrenci, geniş bir edat ve sıfat dağılımını büyük ölçüde doğru kullanarak çok ince anlam farklılıklarını belirtebilir. Çok zengin bir sözcük dağılımına, deyimlere ve günlük anlatım tarzlarına hâkimdir ve ince anlam farklılıklarını ayırt edebilir.

1.1.2. Sözcüğün Tekrarlanması / Geri Dönüştürülmesi

Sözcük öğrenimi üzerine yapılan araştırmalardan yola çıkarak en yaygın kullanılan sözcük öğrenme stratejileri tekrar etme ve uygulamadır (Bölükbaş, 2013: 58).

Ders kitaplarında sözcük çalışması yapmadan önce bazı soruların cevaplanması gerektiğini belirterek cevap aranacak sorular içerisinde bilinmeyen ve öğretilecek sözcüklerin oranının ne kadar olması gerektiği ve bunların ne kadar sıklıkla tekrarlanacağı ya da ne kadar sıklıkla tekrarlanırsa öğrencinin bunları öğreneceği gibi sorular yer almıştır (McCullough, 1974: 85).

Bir metinde farklı sıklıkta ortaya çıkan 25 hedef sözcük araştırılmıştır. Testlerin yapılmasından üç ay sonra 8 kereden daha az geçen sözcüklerin hiçbirinin hatırlanmadığı ve sözcüğü %50 tanıma şansı elde etmek için en az sekiz kez bir sözcükle karşılaşmaları gerektiği sonucuna varılmıştır (Waring ve Takaki, 2003: 150).

1 aylık bir vaka çalışmasında farklı sıklıklarda görülen 133 sözcüğün kazanımı izlenmiştir. Sıklık ve kazanım ilişkisi ile ilgili olarak anlam kazanımının garanti edildiği bir sıklık noktası olmadığı, ancak yaklaşık 10 ve üstü maruz kalma durumunda, öğrenme oranında belirgin bir artış olduğu belirtilmiştir (Pigada ve Schmitt, 2006: 18).

Sözcük öğrenim sürecinde sözcüklerin ders kitabı boyunca geçen metinlerde tekrar edilmesi öğrencinin sözcüğü unutmasını engelleyerek akılda kalmasını sağlayacak ve öğrenimi kolaylaştıracaktır.

1.1.3. Sözcüğün Bağlamlaştırılması

Nation (2001: 27)'e göre bir sözcüğü bilmek, sözcüğün üç temel (biçimsel, anlamsal ve kullanımsal) boyutuna da hâkim olmak demektir. Sözcük edinim aşamaları içerisinde yeni sözcüklerle karşılaşacak kaynaklara sahip olmak, sözcüklerin biçimleri ve anlamları arasında bağlantı kurmak ve sözcükleri kullanmak yer almaktadır (Brown ve Payne, 1994: 373).

Bir sözcüğü bilmek için, öğrencilerin bu sözcükle bağlam içinde karşılaşması ve anlamının sözcüklerle nasıl ilişkili olduğunu görmesi gerekir. Ayrıca o sözcüğün yerine kullanılabilecek diğer sözcüklerle nasıl bir ilişki içinde olduğunu, farklı alanlarda kullanıldıkça sözcüklerin anlamının nasıl değiştiğini anlamaları gerekir (Texas Education Agency, 2002: 9).

Öğrencinin sözcük bilgi düzeyi dört şekilde görülebilir: 1. *Daha önce hiç görmedim.* 2. *Duydum, ama ne anlama geldiğini bilmiyorum.* 3. *Bağlam içinde tanıyorum - bununla bir ilgisi var...* 4. *Biliyorum.* (Dale ve O'Rourke, 1965: 214).

İngilizce öğrenenler sözcüğün kullanılma olasılığının en yüksek olduğu bağlamda sözcüğü öğrenirlerse ve bu senaryoyu gerçek yaşam deneyimleriyle ilişkilendirebilirlerse gerçek öğrenme gerçekleşir (Iwai, 2010: 4).

Öğrenci sözcükle tekrar tekrar karşılaştıkça, sözcüğün anlamı bağlamın özelliklerine bağlı olarak belli bir oranda gelişir (Schwanenflugel ve diğ., 1997: 4).

Sözcükleri sadece bir liste şeklinde ezberlemek, öğrencinin sözcükleri uygun bağlamlarda kullanmasını engellemektedir, oysa sözcüğü bağlam içinde kazandığı anlamla birlikte görmek öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla kitaplarda yer alan sözcüklerin bağlamlaştırılması gerekmektedir.

Avrupa Konseyinin (2013: 149) hazırladığı Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Metninde dil öğrenenlerin sözcük dağarcıklarını nasıl geliştireceklerine dair maddeler belirtilmiştir. Bu maddeler içerisinde bağlama ilişkin olanlar ise şunlardır:

- a. Doğal konuşma metinlerinde ve yazılı metinlerde kullanılan sözcükler ve kalıplaşmış deyimlerle doğrudan karşılaşarak,
- b. Kitapların içerdiği metinlerdeki söz dağarcığının alıştırma ve uygulama yoluyla belirli bağlamlarda kullanılması,
- c. Sözcük alanlarının ve zihin haritalarının oluşturulmasıyla,
- d. Sözcük yapılarının açıklanması ve kullanılmasıyla

Sözcüklerin bağlamlaştırılmasının öğrenime çok büyük katkısı olduğu söylenebilir. Sözcükleri birden fazla bağlamda gören öğrenciler, sözcükleri tek bir bağlamda gören öğrencilere kıyasla daha fazla sözcük öğrenmektedir (Stahl, 1990: 18). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde bağlamlaştırma stratejisinin sözcük öğrenimindeki etkisini saptayan çalışmanın sonucunda bağlamlaştırma stratejisinin sözcük öğreniminde olumlu bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur (Hamzadayı ve Bayat, 2015: 1451).

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeline, çalışma dokümanına, veri toplama aracına ve analizine değinilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada, *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* öğretim setinde ünite sonlarında yer alan sözcük listeleri temel alınarak sözcüklerin düzey ve ünitelere göre dağılımını, düzeye uygunluğunu, tekrarlanması/geri dönüştürülmesini ve bağlaştırılmasını ortaya koymak amacıyla doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi, nitel araştırmalarda tek başına kullanılabilen bir yöntem olmakla birlikte yazılı materyalin analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189).

2.1.1. Çalışma Dokümanı

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe öğretim setinin ders kitaplarında “Bu Kitabı Nasıl Kullanmalıyım?” bölümü vardır. Bu bölümde yazar bilgilere göre, öğretim seti Avrupa Ortak Dil Kriterleri’nde belirlenmiş dil düzeylerine göre düzenlenmiş, iletişim ve öğrenen odaklı yaklaşım takip edilerek yapılandırılmıştır. Buna göre A1- A2 (Temel), B1-B2 (Orta) ve C1-C1+ (İleri) olarak üç bölüme ayrılmıştır.

Avrupa Ortak Dil Kriterleri’nde bulunan hedefler doğrultusunda belirlenmiş konular çerçevesinde 12 ayrı üniteden oluşan her bir düzey setinde üniteler 3 ayrı alt konuya ayrılmıştır. Ünite başlarında öğretilmesi hedeflenen beceri, dil bilgisi ve sözcük grupları belirtilmektedir. Her üniteye yer alan alt konu içerisinde; Hazırlık Çalışmaları, Okuma, Ya Siz, Dil bilgisi, Dinleme, Konuşma ve Yazma ayrıca ünite sonlarında Kültürden Kültüre, Sınıf Dili, Eğlenelim Öğrenelim, Neler Öğrendik, Öz Değerlendirme, Sözcük Listesi bölümleri bulunmaktadır.

Sözcük listesi bölümünde; her bir üniteye yer alan sözcükler öğrencilerin sözcük öğrenimine kolaylık sağlaması amacıyla isimler, fiiller ve kalıp ifadeler başlıkları altında sıralanmıştır. Konu seçimi, öğrencilerin dil düzeylerine uygun yapıldığından konularda yer alan sözcüklerin öğrenilmesi gerektiği belirtilmiştir.

2.1.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, her düzey için ünite sonlarında yer alan sözcük listeleri aracılığıyla toplanmıştır. Önceden belirlenmiş ölçütlere göre ele alındığı için bu çalışmada betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Daha önce belirtildiği gibi, ders kitaplarını analiz etmek için en popüler ve doğru araç, değerlendirme kontrol listesidir. Farklı araştırmacılar tarafından geliştirilen kontrol listeleri vardır. Ancak bu çalışmada doğrulanmış ve güvenilir bir araç olduğu için Mukundan ve Kalajahi (2013) tarafından geliştirilen ders kitaplarını değerlendirilme kontrol listesi kullanılmıştır. Bu liste literatürün (Mukundan ve Ahour, 2010; Mukundan ve diğ., 2011) gözden geçirilmesiyle oluşturulmuştur.

Yabancı dil öğretim ders kitaplarını değerlendirme listelerinden hareketle sözcüğün ünite ve düzeylere göre dağılımı sunularak düzeye uygunluğu, geri dönüşümü/tekrarlanması ve bağlaştırılması biçiminde ölçütler çerçevesinde incelenmiştir. Verilerin analizinde Microsoft Office Excel 2013 programı kullanılmıştır. Öncelikle sözcüklerin ünite ve düzeylere göre dağılımları çıkartılmış, düzeye uygunluğu konusunda Avrupa Ortak Çerçeve Metninin belirlediği düzey yeterlilikleri temel alınmıştır. Sözcüklerin tekrarlanması/geri dönüştürülmesi konusunda sözcüğün kitap boyunca kullanılıp kullanılmadığı kontrol edilmiştir. Sözcüğün bağlaştırılması konusu ise, sözcüğün tek başına kullanılmaması durumuna göre değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde öncelikle sözcüklerin düzey ve ünitelere göre dağılımı, ardından sözcüklerin düzeylere göre uygunluk, tekrarlanma ve bağlamaştırılma oranlarına ilişkin bulgular sunulmuştur.

3.1. Sözcüklerin Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 1’de sözcük listelerinde yer alan sözcüklerin düzey ve ünitelere göre dağılımı sunulmuştur. Öğretim setinin her düzeyinde 6 ünite yer almaktadır. C1/C1+ düzeyleri tek bir kitapta 12 ünite şeklinde sunulmuştur.

Tablo 1. Düzey ve Ünitelere Göre Sözcük Listesinde Yer Alan Sözcük Dağılımı

D	Ü1			Ü2			Ü3			Ü4			Ü5			Ü6			T
	A	E	K	A	E	K	A	E	K	A	E	K	A	E	K	A	E	K	
A1	169	4	19	146	1	-	83	76	2	39	7	-	86	27	-	61	22	-	
T	192			147			161			46			113			83			742
A2	148	55	5	105	9	-	102	29	-	48	11	-	92	24	-	75	49	-	
T	208			114			131			59			116			124			752
B1	84	38	2	122	56	-	148	34	13	52	17	4	20	6	8	68	14	31	
T	124			178			195			73			34			113			717
B2	26	8	-	49	6	8	36	9	6	21	9	9	27	8	6	49	20	16	
T	34			63			51			39			41			85			313
C1/C1+	51	18	18	99	25	8	33	10	22	47	7	4	40	8	11	22	3	-	
T	87			132			65			58			59			25			
C1/C1+	Ü7			Ü8			Ü9			Ü10			Ü11			Ü12			730
	-	-	-	37	13	-	52	9	12	22	6	-	70	5	-	42	22	14	
T	-			50			73			28			75			78			

Tablodaki kısaltmalar: D=Düzey, Ü=Ünite, T=Toplam, A=Ad ve ad soylu, E=Eylem, K=Kalıp ifade

A1 düzeyinin 1. ünitesinde toplam sözcük sayısı 192’dir. Bunlardan 169’u ad ve ad soylu, 4’ü eylem, 19’u da kalıp ifadelerdir. 2. ünite de toplam 147 yeni sözcük bulunmaktadır. 146’sı ad ve ad soylu, 1’i eylemdir. Ünite 3’teki 161 yeni sözcükten 83’ü ad ve ad soylu, 76’sı eylem, 2’si de kalıp ifadelerdir. Ünite 4’teki toplam yeni sözcük sayısı 46’dır. Bunlardan 39’u ad ve ad soylu, 7’si eylemdir. Ünite 5’te toplam 113 yeni sözcük kullanılmıştır. Bunlardan 86’sı ad ve ad soylu, 27’si de eylemdir. Ünite 6’da 61’i ad ve ad soylu, 22’si eylem olmak üzere toplam 83 yeni sözcük kullanılmıştır. 2, 4, 5 ve 6. ünitelerin sözcük listesinde yeni bir kalıp ifadeye yer verilmemiştir. Bu düzeyde geçen toplam yeni sözcük sayısı 742’dir.

A2 düzeyinin 1. ünitesinde toplam 208 yeni sözcük kullanılmıştır. Bunlardan 148’i ad ve ad soylu sözcükler, 55’i eylem, 5’i de kalıp ifadelerdir. Ünite 2’de 105’i ad ve ad soylu, 9’u eylem olmak üzere toplam 114 yeni sözcük kullanılmıştır. 3. ünite de toplam 131 yeni sözcük listelenmiştir. Bunlardan 102’si ad ve ad soylu, 29’u ise eylemdir. Ünite 4’te 48 ad ve ad soylu, 11’i eylem olmak üzere toplam 59 yeni sözcüğe yer verilmiştir. 5. ünite de kullanılan toplam sözcük sayısı 116’dır. Bu sözcük listesi 92 ad ve ad soylu sözcükler ile 24 eylemden oluşmaktadır. 6. Ünite de geçen toplam yeni sözcük sayısı 124’tür. Bunların 75’i ad ve ad soylu sözcükler, 49’u da eylemdir. Birinci ünite dışında diğer ünitelerde herhangi bir yeni kalıp ifade kullanılmamıştır. Altı ünite de geçen yeni sözcük sayısı toplam 752’dir.

B1 düzeyinde toplam yeni sözcük sayısı 717’dir. Ünitelere göre dağılımı ise şöyledir: Ünite 1’de 124, Ünite 2’de 178, Ünite 3’te 195, Ünite 4’te 73, ünite 5’te 34, Ünite 6’da 113’tür. Ünite 1’de 84 ad ve ad soylu sözcük, 38 eylem ve 2 kalıp ifade; Ünite 2’de 122 ad ve ad soylu sözcük, 56 eylem; Ünite 3’te 148 ad ve ad soylu sözcük, 34 eylem ve 13 kalıp ifade; Ünite 4’te 52 ad ve ad soylu sözcük, 17 eylem ve 4 kalıp ifade; Ünite 5’te 20 ad ve ad soylu sözcük, 6 eylem ve 8 kalıp ifade; Ünite 6’da 68 ad ve ad soylu sözcük, 14 eylem ve 31 kalıp ifade listelenmiştir. Diğer düzeylerden farklı olarak bu düzeyde sadece 2. Ünite hariç diğer tüm ünitelerde kalıp ifadelerine yer verilmiştir.

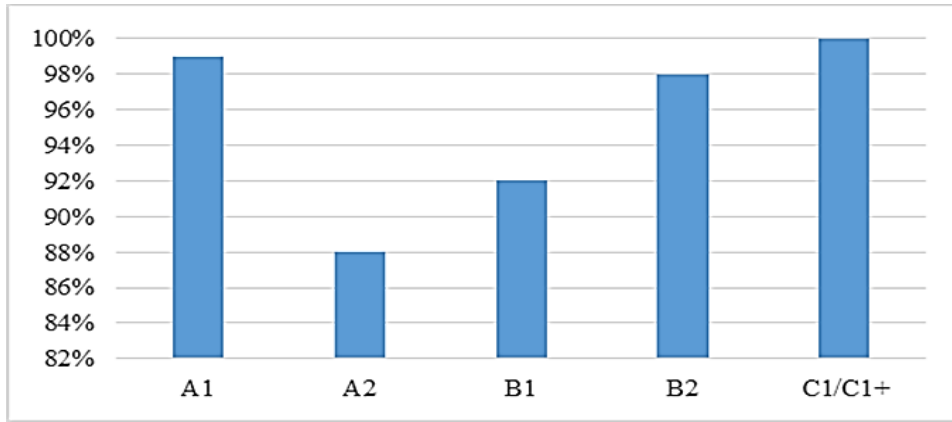
B2 düzeyinin 1. ünitesinde 34 (26 ad ve ad soylu sözcük, 8 eylem), 2. ünitesinde 63 (49 ad ve ad soylu sözcük, 6 eylem ve 8 kalıp ifade), 3. ünitesinde 51 (36 ad ve ad soylu sözcük, 9 eylem ve 6 kalıp ifade), 4. ünitesinde 39 (21 ad ve ad soylu sözcük, 9 eylem ve 9 kalıp ifade), 5. ünitesinde 41 (27 ad ve ad soylu sözcük, 8 eylem ve 6 kalıp ifade), 6. ünitesinde 85 (49 ad ve ad soylu sözcük, 20 eylem ve 16 kalıp ifade) olmak üzere toplam 313 yeni sözcük yer almaktadır. Sadece 1. ünite kalıp ifadeye yer verilmemiştir.

C1 ve C1+ düzeylerinde ünitelere göre sözcük dağılımı şu şekildedir: 1. ünite 87 (51 ad ve ad soylu, 18 eylem, 18 kalıp ifade), 2. ünite 132 (99 ad ve ad soylu sözcük, 25 eylem, 8 kalıp ifade), 3. ünite 65 (33 ad ve ad soylu sözcük, 10 eylem, 22 kalıp ifade), 4. ünite 58 (47 ad ve ad soylu sözcük, 7 eylem, 4 kalıp ifade), 5. ünite 59 (40 ad ve ad soylu sözcük, 8 eylem, 11 kalıp ifade), 6. ünite 25 (22 ad ve ad soylu sözcük, 3 eylem), 8. ünite 50 (37 ad ve ad soylu sözcük, 13 eylem), 9. ünite 73 (52 ad ve ad soylu sözcük, 9 eylem, 12 kalıp ifade), 10. ünite 28 (22 ad ve ad soylu sözcük 6 eylem), 11. ünite 75 (70 ad ve ad soylu sözcük, 5 eylem) ve 12. ünite 78 (42 ad ve ad soylu sözcük, 22 eylem, 14 kalıp ifade) olmak üzere toplam 730 sözcük bulunmaktadır. 7. ünite sözcük listesi ile 6. ünite sözcük listesi aynıdır, basım hatası, dizgi vb. sorunlarından kaynaklı olabileceği düşünülmüş ve 7. ünite sözcük listesi dâhil edilmemiştir.

3.2. Sözcüklerin Düzeye Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Tablo 2’de sözcüklerin düzeylere ilişkin uygunluk oranları verilmiştir. C1 düzeyinde kullanılan sözcüklerin tamamı düzeye uygundur (%100). Düzeye uygunluk oranlarında en düşük oran A2 düzeyinde yer alan sözcüklerdir (%82). Hemen hemen her düzeyde düzeye uygun sözcükler tercih edilmiştir.

Tablo 2. Düzeylere Göre Sözcüklerin Uygunluk Oranları

A1 düzeyine uygun olmayan sözcükler arasında *bölü*, *dolunay*, *düğüm*, *egemenlik*, *ideal*, *odun*, *sefer* sözcükleri yer almaktadır.

A2 düzeyine uygun olmayan sözcükler şunlardır: *anırmak*, *as*, *bedesten*, *cisim*, *dışkı*, *diyar*, *evliya*, *fişkırmak*, *güverte*, *hokkabaz*, *hortum*, *ihmal etmek*, *katmer*, *kaval*, *kımıldamak*, *kıtlık*, *klozet*, *köçek*, *közlemek*, *lodos*, *salyangoz*, *sedefkâr*, *seyir*, *sıkıntı çekmek*, *sifon*, *soluklanmak*, *sopa*, *sürtünmek*, *şımartmak*, *toz*, *toz fırtınası*, *usanmak*, *vaat*, *volkanik patlama*, *yapışmak*, *yatıştırmak*, *yem*, *yosun*.

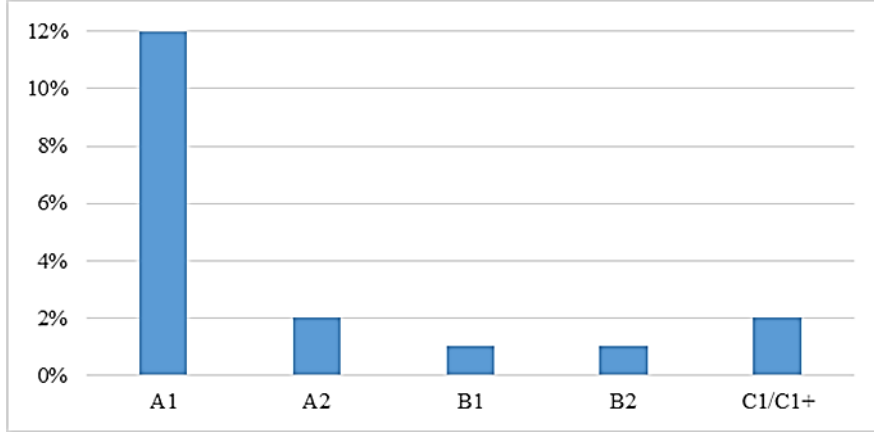
B1 düzeyinde sözcük listesinde yer alan sözcüklerden *sıyrılmak*, *cazip*, *gütmek*, *mandıracılık* sözcükleri B1 düzeyine uygun değildir.

B2 düzeyinde *tırabzan*, *cızırdamak*, *tayyör*, *hörgüç*, *köftehor* sözcükleri düzeye uygun değildir.

3.3. Sözcüklerin Tekrarlanmasına İlişkin Bulgular

Tablo 3'te sözcüklerin tekrarlanma oranları sunulmuştur. Buna göre A1 düzeyinde %12, A2 ve C1/C1+ düzeylerinde %2, B1 ve B2 düzeylerinde %1 oranında sözcüklerin tekrarlandıkları görülmüştür.

Tablo 3. Düzeylere Göre Sözcüklerin Tekrarlanma Oranları

A1 düzeyinde en fazla tekrar edilen sözcükler arasında şunlar yer almaktadır: *ad, arkadaş, çok, ev, gelmek, gün, her, öğrenci, saat, var, yapmak*.

A2 düzeyinde *anlatmak, doldurmak, dünya, gece, hava, kar, rüya, soğuk, yağmak, yağmur* sözcükleri en fazla tekrarlanan sözcükler arasındadır.

B1 düzeyinde en fazla tekrarlanan sözcükler şunlardır: *özellik, rica etmek, başarı, sağlamak, birey, tamamlamak, çalışan, seçim, sürekli, değerlendirmek, sürekli, maaş*.

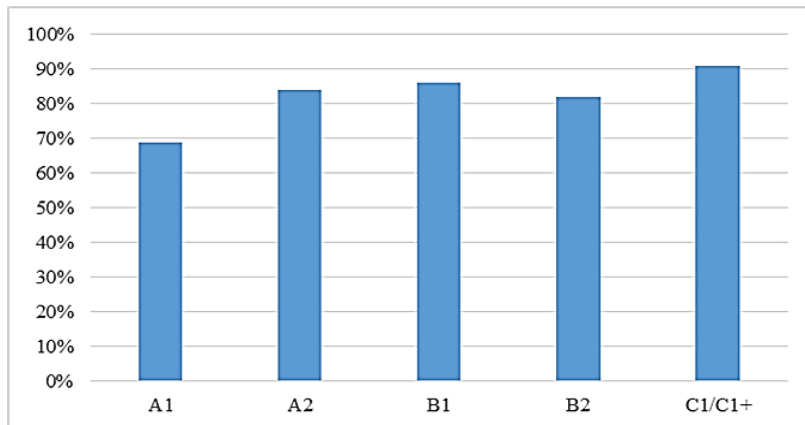
B2 düzeyinde en fazla tekrarlanan sözcükler arasında *çek-yat, sektör, cihaz, tuş, uzay, duygusal zekâ, bağımlılık, moda, sektör, tarz, piramit* sözcükleri vardır.

C1/C1+ düzeyinde en fazla tekrarlanan sözcükler şunlardır: *biçim, bilinçaltı, enflasyon, eser, gerdanlık, hizmet, ikramiye, kaynak, küresel, mal, minyatür*.

3.4. Sözcüklerin Bağlamlaştırılmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4'te sözcüklerin bağlamlaştırılma oranları sunulmuştur. C1/C1+ düzeyinde sözcüklerin %91'inin bağlamlaştırıldığı, B1 düzeyinde %86, A2 düzeyinde %84, B2 düzeyinde %82, A1 düzeyinde ise %69 oranında olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Düzeylere Göre Sözcüklerin Bağlamlaştırılma Oranları

A1 düzeyi sözcük listesinde verilen sözcüklerden *ağız, akıl, artı, bayan, bekâr, bölü, cimri, çarpı, duş almak, düğüm, eksi, fırça, galeri, hâl, hazırlamak, kanep, kapanmak, millet, ortaokul, öğrenci işleri, pardösü, parmak, roman, sehpa, Suriye, sürpriz, tur, yenmek, zorluk* sözcükleri bağlaştırılmamıştır.

A2 düzeyinde verilen şu sözcükler bağlaştırılmamıştır: *afiş, alay etmek, ara vermek, as, asansör, baklagil, bal, bastırmak, belediye, bıkmak, bıyık, bilmece, biriktirmek, bolca, briç, burs vermek, bülbül, çadır, çalıştırmak, çatal, çekinmek, çiftçi, dağıtmak, dekoratif, desen, destek vermek, dizmek, doymak, düşünceli, egzersiz, erişkin, esnek, ev planı, festival, fırsatçı, fıskırmak, gelenek, genişlik, gerçekleştirme, göz kırpmak, güler yüzlü, han, hoş görmek, hüküm vermek, hükümdar, ıslık çalmak, inanç, iskelet, isyan etmek, itmek, jimnastik, kalsiyum, kap, karizmatik, katmer, kaybolmak, kaymak, kemer, kemik, kestane, klozet, kopmak, korkak, köçek, kredi almak, kristal, kum fırtınası, kuruyemiş, kutlamak, lodos, mahalli, makyaj, meraklı, merdiven, mesai, mesut, metrekare, mola vermek, müfettiş, naz, neden olmak, nem, numaralandırmak, oda tutmak, ölümsüz, ölümsüzlük, politika, problem çıkarmak, prospektüs, reçete, refah, robot, romantik, sağanak, sandal, satılık, sedefkâr, seyir, sığmak, sıkıntı çekmek, sınır, sifon, sihirbaz, sirk, sopa, sörf, stant, şarap, şekerleme, şiddet, şişirmek, taşmak, ten, terlik, tuş, usanmak, ütölemek, vakıf, vestiyer, vize, yer kabuğu, yetiştirmek.*

B1 düzeyinde bağlaştırılmayan sözcükler şunlardır: *tuhaf, dikkat çekmek, eğmek, sığmak, telaşlanmak, başının etini yemek, kalbini fethetmek, metabolizma, kaptırmak, aşağılama, aşırı, akıldan geçirmek, saymak, aklına getirmek, iştah, depolamak, yenilemek, yıpratmak, tanım, yönetmek, gütmek, tempo, ilgi çekmek, tedbir, tere, netleşmek, obur, ovmak, hatmi, tutanak, tutsak, şifayı kapmak, tazelemek, uyarlamak, berrak, yaramak, pıhtı, biyokimya, yitmek, yüreklendirmek, yayın evi, çuvaldız, çürük, açıklığa kavuşmak, can pazarı, dizini dövmek, etki etmek, kabuklu yemiş, doçent, görev almak, lif, keyfini çıkarmak, düşkün, düzensizlik, empati, katmak, tasarruf, algı, dönemeç, gerçekçi, harita, mekanizma, somut, varlık, veri, mantık yürütmek, beden dili, karamsarlık, tesadüf, halsiz kalmak, vicdan meselesi, içini çekmek, ahretlik, alçak gönüllü, esirgemek, ölçülü, atılgan, incitmek, özne, katlanmak, birim, kötüleşmek, eli boş gitmek, civil civil, samimiyet, çarpıcı, hoşbeş etmek, sırdaş, kârlı çıkmak, kendini dışarı atmak, ikiyüzlü, humma, miadı dolmak, peşinde koşmak, ibadet, içtenlik, sıkı fıkı olmak, vaaz vermek, kayıtsız, zahmet, yüreği hop etmek, kül, mangal.*

B2 düzeyinde bağlaştırılmayan sözcükler arasında *buruşuk, elemek, incitmek, gözlem, pazarlamak, izlenim, karavan, palet, şifa, tırbazan, bağımlı olmak, astronot, başa çıkmak, sergilemek, dili tutulmak, temelini atmak, esas, özenli, telsiz, azimli, barışçıl, odaklanmak, saptamak, dengeleyici, yatıştırma, eğilim, esinti, iştah, tulum, canına tak etmek, göz kamaştırmak, teklif etmek, tapınak, anatomi, aldatmak, ağzına layık, berabere kalmak, azim, bellek, sahiplenmek, kafasına esmek, ruh ikizi, erişkin, eskimo, tutuklamak, gösterge, yakınmak, yanılmak, yaralamak, haysiyet, itibar, mücadele, mühür, onur, öbür, pergel* sözcükleri vardır.

C1/C1+ düzeyi sözcük listesinde verilen sözcüklerden *adım atmak, aman dilemek, atılgan, bir şeyi lehine çevirmek, birisini ekmek, bocalamak, buğulanmak, çek bozdurmak, çekip gitmek, çırak, danıştay, duyu, ehemmiyet, ele geçmek, emri başı üstüne, eritmek, gazel, gelişigüzel, geri çevirmek, harikulade, hikmetli, hürmetli, ipler koptu, isyan etmek, iş çevirmek, iş işten geçmek, işe girişmek, işlemek, kalbi küt küt atmak, kavramak, kaynanası sevmek, kebe, kılık değiştirmek, kozmonot, lisan, meddah, mil, mizaç, mübalağa, nezaret, orta oyunu, oymak, peşini bırakmamak, salgılamak, sevk etmek, seyran, sine, sponsor, sürdürülebilirlik süzülüp gitmek, şakak, şuur, tabure, tabut, taşlama, teferruat, tekerleme, teslimiyet, uyar, yaşayıp gitmek, yiğit, zar, zonklamak, zulüm* sözcükleri bağlaştırılmamıştır.

Aynı zamanda yukarıda belirtilen sözcükler düzey ya da kitap boyunca hiç tekrarlanmamıştır.

Sonuç

Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan sözcük listelerinin değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada *İstanbul Yabancılar için Türkçe* öğretim seti için aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

A1 düzeyinde en fazla yeni sözcük sayısının geçtiği ünite, ünite 1; en az yeni sözcük sayısının kullanıldığı ünite, ünite 4'tür. A2 düzeyinde ünitelerde geçen sözcük sayılarına bakıldığında ünite 4'te diğer

ünitelere kıyasla daha az sözcük kullanıldığı görülmektedir (59). Bu düzeyde en fazla yeni sözcüğün kullanıldığı ünite, 1. ünite. B1 düzeyinde en az yeni sözcük ünite 5'te; en fazla yeni sözcük sayısı ünite 3'te kullanılmıştır. B2 düzeyinde en az yeni sözcük kullanılan ünite, 1. ünite, en fazla yeni sözcük kullanılan ünite ise 6. ünite. C1/C1+ düzeylerinde en az yeni sözcük kullanılan ünite 6'dır (25 sözcük), en fazla yeni sözcük kullanılan ünite 2'dir (132). 7. ünitedeki sözcük listesi ile 6. ünite sözcük listesi aynıdır, basım hatası, dizgi vb. sorunlarından kaynaklı olabileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla 7. ünite de herhangi bir yeni sözcük yer almamıştır. Hem düzey hem ünite açısından değerlendirildiğinde yeni sözcük dağılımı açısından eşit bir dağılımın olmadığı açıktır. B2 düzeyinde diğer düzeylere oranla yarı yarıya azalma olduğu aynı zamanda C1 ve C1+ düzeylerinin bir kitap altında işlenmesine rağmen yeni sözcük sayısında diğer düzeylerden farklı olmadığı görülmektedir. Bu durum sözcük dağılımının tesadüfen yapıldığını ortaya koymaktadır.

Sözcüklerin düzeye uygunluğuna ilişkin sonuçlar ise şöyledir: Düzeye uygunluk oranlarında en düşük oran A2 düzeyinde yer alan sözcüklerdir (%82). Hemen hemen her düzeyde düzeye uygun sözcükler tercih edilmiştir. Düzey ilerledikçe uygunluk oranı da artmıştır. Ancak düzeye uygun olmayan sözcükler de tespit edilmiştir.

Sözcük listelerinde yer alan sözcüklerin özellikle A2, B1, B2, C1/C1+ düzeylerinde hemen hemen hiç tekrarlanmadığı (%1 veya %2) sonucuna varılmıştır. A1 düzeyindeki %12'lik tekrarlanma oranının ise temel düzey olmasından kaynaklı olarak temaların birbirine yakın olmasıyla ve dolayısıyla günlük hayatta çok sık kullanılan sözcüklerin tercih edilmesiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Sözcüklerin bağlaştırılma oranlarına bakıldığında en düşük oran A1 düzeyindedir (%69). Diğer düzeylerde hemen hemen eşit oranlarda sözcüklerin bağlaştırıldığı görülmüştür. Bu durum diğer düzeylere oranla A1 düzeyinde yer alan sözcüklerin tümce ya da metinlerde daha az kullanıldığına, sadece listede kalarak öğrencinin ezberlemesine bırakıldığına işaret etmektedir. Araştırmacılar, sözcük listelerini kullanmanın veya sözlüklerde sözcük aramanın, öğrencilerin uzun vadeli bir sözcük öğrenimi için dezavantajlarla karşılaşmalarına yol açacağını savunmaktadırlar. Örneğin Oxford ve Crookall (1990: 10-11), sözcük listelerinin, özellikle ana dil karşılığı olanlarla çok yararlı olmadığını, çünkü öğrencilerin yeni sözcükleri iletişimsel bir şekilde kullanamayabileceklerini iddia etmişlerdir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe öğretim setinin sözcük listelerinde yer alan sözcüklerin ünite ve kitap boyunca tekrarlanması açısından geliştirilmesi, özellikle A1 düzeyinde sözcüğün bağlaştırılması için gerekli iyileştirmelerin yapılması faydalı olacaktır.

Ders kitabı değerlendirme ölçütleri; ders kitabını programa, sınıfa veya düzeye uygunluğunu kontrol etmek ve gerekli düzeltmeleri yapmak için bir zorunluluktur. Belirlenen ölçütlere göre, yeni basılacak kitabın yayımlanmadan önce kontrolden geçirilmesi, var olan kitapların ise bu ölçütlere göre değerlendirilerek gerekli iyileştirmelerin yapılması fayda sağlayacaktır.

Bu çalışma, sözcük düzeyinde ders kitaplarının iyileştirilmesi veya değiştirilmesi için bir referans olarak kullanılabilir. Türkçe öğreten kurumlar, bu bulguları ders kitaplarının güçlü yönlerini ve zayıf yönlerini araştırmak ve öğrenciler için uygunluğunu göz önünde bulundurarak Türkçe öğrenme-öğretme materyallerini güncellemek için kullanabilir.

Kısaltmalar

YÖK: Yükseköğretim Kurumu.

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı.

Kaynakça

- Arslan, N. & Durukan, E. (2014). Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarında söz varlığı unsurlarının incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 2(4), 247-265.
- Avrupa Konseyi (2013). *Diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi* (2. bs.) (çev: Milli Eğitim Bakanlığı). Almanya, telc GmbH.

- Aydın, M. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders ve okuma kitaplarındaki kelime sıklığı ve seviyelere göre sözcük hazinesi çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Barın, E. (2003). Yabancılara Türkçenin öğretiminde temel söz varlığının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 311.
- Bölükbaş, F. (2013). The effect of language learning strategies on learning vocabulary in teaching Turkish as a foreign language. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-3), 55-68.
- Büyükkız, K. K. & Hasırcı, S. (2013). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde sözcük öğretimi üzerine bir değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(21), 145-155.
- Cohen, A. (1986). Forgetting Foreign Language Vocabulary. In B. Weltens, K. de Bot & T. Van Els (Ed.), *Language Attrition In Progress* (pp. 143-158). The Netherlands, Foris.
- Cunningsworth, A. (1995). *Choosing Your Coursebook*. London, Heinemann.
- Çelik, S. (2014). *Yabancı dil olarak Almanca ve Türkçe öğretimi A1 ve A2 seviyesindeki ders kitaplarında kullanılan söz varlığının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Demirel, Ö. (2014). *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara, Pegem Akademi.
- Erdil, M. (2018). Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kuruluna bağlı 209 üniversitede yabancılara Türkçe öğretimi. *Journal of International Social Research*, 11(60), 93-112.
- Göçen, G. (2016). *Yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı ile Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazılı anlatımlarındaki söz varlığı*. Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Hamzadayı, E. & Bayat, N. (2015). Yabancılara Türkçe öğretiminde bağlaştırma stratejisinin sözcük öğrenimine etkisi. *International Journal of Human Sciences*, 12(1), 1440-1458.
- Harputoğlu, B. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçe ve ana dil Türkçe ders kitaplarında öğrenme stratejilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
- Hasekioglu, I. (2009). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde sözcük bilgisi öğretimi-Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe 1 serisinde sözcük öğretiminin değerlendirilmesi ve sözcük öğretimi için uygulama örnekleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Hatch, E. & Brown, C. (1995). *Vocabulary, Semantics, And Language Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hutchinson, T. & Torres, E. (1994). The textbook as an agent of change. *English Language Teaching Journal*, 48(4): 315-328.
- Iwai, Y. (2010). Re-envisioning reading comprehension for English language learners. *The Internet TESL Journal*, 16(4), 1-5 <http://iteslj.org/Articles/Iwai-Reading>.
- Karatay, H. & Kaya, S. (2019). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dil bilgisi için çerçeve program. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7(2), 1-59.
- McGrath, I. (2002). *Materials Valuation And Design For Language Teaching*. Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Mukundan, J. & Ahour, T. (2010). A Review Of Textbook Evaluation Checklists Across Four Decades (1970-2008). In B. Tomlinson, & H. Masuhara, (Ed.), *Research For Materials Development In Language Learning* (pp. 336-352). London, Continuum International Publishing Group.
- Mukundan, J., Hajimohammadi, R., & Nimehchisalem, V. (2011). Developing an English language textbook evaluation checklist. *Contemporary Issues in Education Research*, 4(6), 21-27.
- Mukundan, J., & Ahour, T. (2010). A review of textbook evaluation checklists across four decades (1970-2008). *Research for Materials Development*, 336-352.
- Mukundan, J., & Kalajahi, S. A. R. (2013). Evaluation of Malaysian English language teaching textbooks. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 1(1), 38-46.
- Nation, I.S.P. (2001). *Learning Vocabulary In Another Language*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Nunan, D. (2012). *Research Methods In Language Learning*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Oxford, R., & Crookall, D. (1990). Vocabulary learning: A critical analysis of techniques. *TESL Canada Journal* 7(2), 09-30.

- Özdemirel, A. Y., & Dilidüzgün, Ş. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe ve İngilizce ders kitaplarındaki sözcüklerin kullanım sıklığı bağlamında değerlendirilmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 1464-1505.
- Pehlivan, A. (2003). Türkçe kitaplarında sözcük dağarcığını geliştirme sorunu ve çözüm yolları. *Dil Dergisi*, (122), 84-94.
- Pigada, M., & Schmitt, N. (2006). Vocabulary acquisition from extensive reading: a case study. *Reading in a Foreign Language*, 18(1), 1-28.
- Read, J. (2004). Plumbing The Depths: How Should The Construct Of Vocabulary Knowledge Be Defined. In Paul Bogaards and Batia Laufer (Eds.), *Vocabulary in a Second Language: Selection, Acquisition, And Testing*, 10, (209-227). Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Schwanenflugel, P. J., Stahl, S.A., & McFalls, E.L. (1997). *Partial word knowledge and vocabulary growth during reading comprehension* (Research Report No. 76). University of Georgia, National Reading Research Center. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED402560.pdf>
- Seliger, H. W. (1991). Language Attrition, Reduced Redundancy And Creativity. In H. W.Seliger & R. M. Vago (Ed.), *First Language Attrition* (pp. 227-240). UK, Cambridge University Press.
- Stahl, S.A. (1990). Beyond the Instrumentalist Hypothesis: Some Relationships between Word Meanings and Comprehension. (Technical Report No. 505). Urbana: Center of the Study of Reading, University of Illinois at Urbana-Champaign. https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/18061/ctrstreadtechrepv01990i00505_0pt.pdf
- Texas Education Agency. (2002) *Promoting vocabulary development: components of effective vocabulary instruction [online]*. Texas Reading Initiative Project. <https://buildingrti.utexas.org/sites/default/files/booklets/redbk5.pdf>
- Tomlinson, B. (2001). Materials Development. In R. Carter, & D. Nunan (Ed.), *The Cambridge Guide to Teaching English To Speakers Of Other Languages* (pp. 66-71). UK, Cambridge University Press.
- Tomlinson, B. (2013). Materials Evaluation. In B. Tomlinson (Ed.), *Developing Materials For Language Teaching* (pp. 21-48). UK, Bloomsbury.
- Wallace, M. J. (1982). *Teaching Vocabulary*. London, Heinemann.
- Waring, R., & Takaki, M. (2003). At what rate do learners learn and retain new vocabulary from reading a graded reader? *Reading in a Foreign Language*, 15(2), 130-163.
- Weltens, B., & Grendel, M. (1993). Attrition of Vocabulary Knowledge. In R. Schreuder & B. Weltens (Ed.), *The Bilingual Lexicon* (pp. 135-156). Amsterdam, John Benjamin.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (2020). Uluslararası öğrenci hareketliliği. Erişim adresi <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/uluslararasi-ogrenci-hareketliliği>
- Yükseköğretim Kurumu. (2020). Yükseköğretim bilgi yönetim sistemi. Erişim adresi <https://istatistik.yok.gov.tr/>